

DOI: 10.20535/2522-1078.2023.1(13).287515

УДК 35.075: 808.51

Надходження до редакції: 12.06.2023

Прийняття до друку: 25.09.2023

Онкович Г. В.

*д-р пед. наук, канд. філол. наук, професор
кафедри української мови Київського
приватного медичного університету,
м. Київ, Україна, onkan@ukr.net*

ORCID: 0000-0001-9493-9104

Onkovych G.

*Dr. of Pedagogical, PhD of Philology, Professor
of the Department of Ukrainian Language at Kyiv
Private Medical University, Kyiv, Ukraine,
onkan@ukr.net*

ORCID: 0000-0001-9493-9104

**НОВІТНІ ТЕРМІНИ МЕДІАДИДАКТИКИ В СТРУКТУРІ РОЗДІЛІВ
СПЕЦКУРСУ «ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВНА МЕДІАОСВІТА»****THE LATEST TERMS OF MEDIA DIDACTIC IN THE STRUCTURE
OF THE SECTIONS OF THE SPECIAL COURSE «PROFESSIONALLY
ORIENTED MEDIA EDUCATION»**

У статті розглянуто основні терміни галузі медіадидактики, як то медіаінформаційна грамотність, медіадидактика вищої школи, медіакомпетентність, медіаосвітні технології, медіакультура особистості студента, медіаграмотність, медіакомпетентність та медіаобізнаність, як словотворче гніздо цієї галузі. Простежено історіографію впровадження спецкурсу «Медіаосвіта» на українських теренах. Введено до наукового обігу поняття «професійно орієнтована медіаосвіта», що вперше з'явилось в публікаціях часопису «Вища освіта України».

В університетах наразі наявні спецкурси з медіаосвіти, що свідчить як про екстенсивний так і інтенсивний розвиток медіадидактики вищої школи, яка збагачується новітніми технологіями, термінами, поняттями і водночас проникає в найновіші царини знань, тому так важливо прослідкувати витоки та окреслити перспективи цієї галузі.

Унаслідок проведеного історіографічного аналізу доходимо до висновку, що результатом професійної підготовки майбутнього фахівця із застосуванням медіаосвітніх технологій є не тільки професійна освіченість, компетентність та майстерність у фаховій галузі як складників професійної культури, але й медіаобізнаність, медіакомпетентність та медіаграмотність. Ці складові елементи медіакультури — результат медіаосвіти, за допомогою якої підвищується якість фахових знань не тільки у студентів у процесі професійної підготовки, але й у фахівців протягом життя. Відтак медіакультуру в освітньому процесі слід розглядати як необхідний елемент

професійної культури, котра через медіакомпетентність сприяє розвиткові професійної компетентності і є її важливим складником. Відтак на часі створення професійно-орієнтованих спецкурсів з медіаосвіти для окремих спеціальностей.

Ключові слова: медіадидактика вищої школи, медіакомпетентність, медіаосвітні технології, медіакультура особистості студента, медіаграмотність.

The article examines the main terms of the field of media didactics, such as media information literacy, media didactics of a higher school, media competence, media educational technologies, media culture of a student's personality, media literacy, media competence and media awareness, as a word-making nest of this field. The historiography of the implementation of the special course «Media Education» on Ukrainian territory is traced. The concept of «professionally oriented media education», which first appeared in the publications of the journal «Higher Education of Ukraine», was introduced into scientific circulation.

Universities currently have special courses on media education, which indicates both the extensive and intensive development of media didactics in higher education, which is enriched with the latest technologies, terms, concepts and at the same time penetrates the newest areas of knowledge, therefore it is so important to trace the origins and outline the prospects of this field.

As a result of the conducted historiographical analysis, we come to the conclusion that the result of professional training of the future specialist with the use of media educational technologies is not only professional education, competence and mastery in the professional field as components of professional culture, but also media awareness, media competence and media literacy. These constituent elements of media culture are the result of media education, with the help of which the quality of professional knowledge increases not only among students in the process of professional training, but also among specialists during their lifetime. Therefore, media culture in the educational process should be considered as a necessary element of professional culture, which through media competence contributes to the development of professional competence and is its important component. Therefore, it is time to create professionally oriented special courses in media education for certain specialties.

Keywords: media didactics of a higher school, media competence, media educational technologies, media culture of a student's personality, media literacy.

Постановка проблеми. Вторгнення новітніх засобів масової інформації в освітній процес відбулося бурхливо і, значною мірою, несподівано. В наших словниках навіть слова «медіа» не було (з часом з'явилося «мас-медіа»), а поняття «медіаосвіта» дехто ототожнював із поняттям «журналістика». *Медіаінформаційна грамотність* [1, 2], котра нині

успішно розвивається завдяки медіаосвітнім технологіям, стала ключовою ознакою фаховості спеціаліста. Сучасними дослідниками-практиками було розглянуто різні аспекти використання засобів масової інформації та їхніх продуктів у навчальному процесі. З'явилося поняття «*медіадидактика*» [9, 14], котре досить швидко стало «парасольковим», оскільки об'єднувало низку явищ, котрі базувалися на медіапродуктах «старих» медіа — преси, радіо, телебачення, кіно. Ми про це писали в монографії «Медіадидактика» [8], котра завершувалася розділом про інтернет-дидактику. Сьогодні в освіті й самоосвіті успішно застосовують *соціальні мережі*, навчальний процес важко уявити без використання інтернет-джерел. Поняття «*інтернет-дидактика*» [7] також набуло рис «парасолькового» терміна.

Результати дослідження. В університетах наразі присутні спецкурси з медіаосвіти, що свідчить як про екстенсивний так і інтенсивний розвиток *медіадидактики вищої школи* [3], яка збагачується новітніми технологіями, термінами, поняттями і водночас проникає в найновіші царини знань. **Медіакомпетентність** [10] нині — також ключова ознака фаховості спеціаліста. Її набуття спонукає до розвитку медіаосвітніх технологій. **Медіадидактика** як новітня галузь педагогіки об'єднує педагогічні технології, розробляє теорію освіти, навчання й виховання, обґрунтовує зміст, визначає закономірності, цілі, форми та методи освіти за допомогою медіазасобів та складається з певних систем способів або дій — тобто технологій навчання. **Медіаосвітні технології** [11, 17] — процес усіх можливих дій, способів, методів побудови навчально-освітньої діяльності із залученням медіаосвітніх засобів з метою формування **медіакультури особистості студента** (майбутнього фахівця) на рівнях *медіаграмотності, медіакомпетентності та медіаобізнаності*. [12].

Вперше експериментальний спецкурс «Медіаосвіта» було успішно впроваджено на кафедрі видавничої справи і редагування НТУ України «КП». Ця практика привела до усвідомлення, що у вищій школі слід вести мову не просто про медіаосвіту, а про професійно-орієнтовану, тобто таку, що орієнтована на студентів певного фаху. Проблеми медіаосвіти у вищій школі були предметом наукових зацікавлень відділу теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти НАПН України. Увага концентрувалась на медіадидактиці, медіаосвітніх технологіях. Тут на початку XXI століття захищено дисертації з пресодидактики А.Д.Онковичем та І.М.Чемерис, з інтернет-дидактики —

Р.П.Бужиковим, з розвитку критичного мислення — Л.Києнко-Романюк. О.К.Янишин розглядала медіаосвітні технології у навчанні документознавців, Н.М.Духаніна — медіаосвіту в процесі підготовки магістрів з комп'ютерних наук, І.А.Сахневич — в підготовці інженерів нафтогазового профілю тощо. Інна Чемерис і Інна Сахневич стали авторами перших навчальних посібників з медіаосвіти для студентів-журналістів й інженерів нафтогазової промисловості. Під керівництвом співробітників відділу готувалися дисертації з теледидактики, радіодидактики, медіамузики, спецкурси для вищих навчальних закладів. Ці дослідження, зорієнтовані на певний фах майбутніх спеціалістів, де масово-комунікаційні джерела були додатковим резервом для опанування фаховими знаннями. На часі постало створення спецкурсів з медіаосвіти для окремих спеціальностей. У дисертації, захищеній 2011 року в Інституті вищої освіти НАПН України, І.А. Сахневич зазначала, що медіаосвіта не повинна залишатися фрагментарною та впроваджуватися з ініціативи поодиноких новаторів-педагогів. Вона має стати ефективним складником загальнонаціональної системи освіти. [16]

Поняття *«професійно орієнтована медіаосвіта»* вперше з'явилося в публікаціях часопису «Вища освіта України» [13]. Згодом воно, як й деякі інші новітні терміни й поняття, стало складником парасолькового поняття «медіадидактика». Спецкурси з медіаосвіти пропонувалися в різних навчальних закладах. Це, зокрема, представлено у збірнику програм [5] і колективній монографії [6]. Проте розвиток медіадидактики вищої школи збагачувався новітніми технологіями, термінами, поняттями [3]. У недавно апробованому спецкурсі *«Професійно орієнтована медіаосвіта»* [4, 15] ми пропонуємо *систему медіарубрик як канал*, що допомагає структурувати знання з фаху через поза навчальні джерела, котрі містяться в медіа. Ці рубрики (розділи) спецкурсу — стабільні, медіаосвітні. Зміст розділів наповнюють самі студенти, котрі у зручний час знаходять фахові джерела у мережі, а на практичному занятті представляють свої знахідки.

Спецкурс «ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА МЕДІАОСВІТА»

Тематичний план

<p>Тема1. Термінологія медіаосвіти</p>	<p>Вступ: предмет, мета і завдання медіаосвіти. Поняття «медіакультура», «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіапедагогіка», «медіапродукт», «медіатекст». Ключові поняття медіаосвіти. Теорії медіаосвіти.</p>
---	---

Тема 2. Медіакомпетентність фахівця	Основи медіакомпетентності. Розвиток професійної компетентності засобами медіаосвіти, «Старі», «нові» й «новітні» медіа. Короткий огляд розвитку преси, радіо, телебачення, кіно, відео, Інтернет-мережі.
Тема 3. Пресодидактика. Видавнича діяльність галузі	Галузь обраного фаху в енциклопедичних словниках, довідниках, навчальній літературі (паперові й он-лайн видання). Видавнича діяльність установ фахової спрямованості: медіаосвітній погляд.
Тема 4. Медіадидактика й інтернет-дидактика	Медіадидактика та її складники (пресодидактика, кінодидактика, радіодидактика, теледидактика, мультимедіадидактика, інтернет-дидактика). інтернет-дидактика та її складники (вікідидактика, сайтодидактика, блогодидактика, вебінародидактика тощо).
Тема 5. Розвиток критичного мислення. Кінодидактика	Медіаосвіта — засіб розвитку критичного мислення як однієї з фахових компетентностей. Розвиток критичного мислення. Навчальні, наукові та художні фільми про науку і практику з фаху — через критичне мислення.
Тема 6. Вікідидактика	Галузь обраного фаху в українському, латинському і англійському секторах Вікіпедії.
Тема 7. Блого- і сайтодидактика	Сайти і блоги фахової спрямованості в соціальній мережі та їхня медіаосвітня функція
Тема 8. Вебінародидактика	Професійно-орієнтована медіаосвіта майбутнього спеціаліста. Роль вебінарів з фаху у професійному становленні майбутнього фахівця.
Тема 9. Бібліодидактика. Музеєдидактика	Галузеві бібліотеки та музеї, їхня медіаосвітня діяльність. Бібліотеки та музеї он-лайн. Музеї в інтернет-мережі.
Тема 10. Підсумкове заняття	Конференція як медіаосвітня технологія. Захист рефератів за тематикою курсу (залікове заняття).

Спецкурс дає можливість звертатися до цих допоміжних і активних матеріалів у процесі навчання — як на заняттях, так і в зручній для студентів час. Інтернет-простір практично безмежний резерв осучаснення навчального процесу. І цей резерв можна успішно наповнювати завдяки налаштованим на поширення знань викладачів і охочих

збагачувати себе цими знаннями студентів. Ідеологією курсу є зміна пріоритетів у комунікативних стосунках між ЗМІ та аудиторією фахівців — споживачів медіапродукту. На лекційних заняттях послідовно вирішуються завдання набуття знань у галузі медіаосвіти, її історії, теорій, технологій, інформаційної культури і навичок застосування цих знань на практиці. Проведення практичних занять орієнтує студентів на пошук і використання фахово-орієнтованих джерел упродовж життя.

Результатом професійної підготовки майбутнього фахівця із застосуванням медіаосвітніх технологій є не тільки професійна освіченість, компетентність та майстерність у фаховій галузі як складників професійної культури, але й медіаобізнаність, медіакомпетентність та медіаграмотність. Ці складові елементи медіакультури — результат медіаосвіти, за допомогою якої підвищується якість фахових знань не тільки у студентів у процесі професійної підготовки, але й у фахівців протягом життя. Відтак медіакультуру в освітньому процесі слід розглядати як необхідний елемент професійної культури, котра через медіакомпетентність сприяє розвиткові професійної компетентності і є її важливим складником. Відтак на часі створення професійно-орієнтованих спецкурсів з медіаосвіти для окремих спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онкович Г. В. Засоби масової інформації у навчанні мови (українознавчий аспект). Дивослово : Укр. мова й літ. в навч. закл. МОН України. 1997. № 5/6. С. 19–24.
2. Онкович Г. В. Медіа- та інформаційна грамотність у сучасній вищій освіті України. Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. № 1 (Дод. 1). [Темат. вип.]: Наука і вища освіта. Київ, 2014. С. 85–87.
3. Онкович Г. В. Медіадидактика вищої школи: український досвід. Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. Ін-т вищої освіти НАПН України. Київ, 2013. № 1. С. 23–29.
4. Онкович Г. В. Професійно-орієнтована медіаосвіта у вищій школі. Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. Ін-т вищ. освіти НАПН України. Київ, 2014. № 2 (53). С. 80–87
5. Медіадидактика вищої школи: програми спецкурсів / за наук. ред. Г. В. Онкович ; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. Київ : Логос, 2013. 195 с.

6. Медіакомпетентність фахівця : кол. монографія / Г. В. Онкович, Ю. М. Горун, В. О. Кравчук, Н. О. Литвин, І. В. Костюхіна, К. А. Нагорна; за наук. ред. Г. В. Онкович ; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. Київ : Логос 2013. 286 с.
7. Новітні освітні технології сучасної медіадидактики : монографія / Г. В. Онкович, В. В. Агаркова, М. М. Боголюбова, О. М. Ляліна, А. Д. Онкович, Л. В. Редько-Шпак, Н. М. Флегонтова; За наук. ред. д. п. н., проф. Г. В. Онкович. Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 156 с.
8. Онкович А. В. Медіадидактика. Saarbrücken: Lambert academic publishing, 2012.
9. Онкович Г. В. Медіадидактика вищої школи у розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців. Український інформаційний простір, 2020. 1(5). С. 179–196.
10. Онкович Г. В. Медіакомпетентність — фахова якість сучасного випускника вищої школи. Проблеми освіти, 2014. Т. 78. № 1. С. 205–211.
11. Онкович Г. В. Медіаосвітні технології і компетентнісний підхід / Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій колі України: мат-ли методол. семінару. Київ. : Педагогічна думка, 2009. С. 206–217.
12. Онкович Г. В. Новітні терміни медіаосвіти та медіадидактики// Лінгвістика. Лінгвокультурологія. Кроскультурна і міжкультурно комунікація: проблеми, питання, рішення.-Дніпро, ДНУ ім. Олесь Гончара, . 2018, № 12. С. 277–291.
13. Онкович Г. В. Проблематика медіаосвіти на сторінках часопису «Вища освіта України» (до 20-річчя часопису «Вища освіта України») // Мат-ли Міжнародної науково-практичної конференції «Українська освіта аксіологія європейського вибору». 21 жовтня, 2021 р. С. 292–300.
14. Онкович Г. В. Розвиток медіадидактики вищої школи: український досвід. Обрії друкарства, 2020. № 1(8). С. 130–150.
15. Онкович Г. В., Онкович А. Д., Флегонтова Н. М., Ляліна О. О. Спецкурс «Професійно орієнтована медіаосвіта» у розвитку фахової компетентності: з досвіду викладання. Актуальні пріоритети сучасної науки, освіти та практики. Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції. Париж, Франція. 2022. С. 555–562. DOI: 10.46299/ISG.2022.1.21

16. Сахневич І. А. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців нафтогазового профілю : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ : [б.в.], 2012. 20 с.
17. Biletsky, V., Onkovych, H. & Yanyshyn, O. (2019) Media education technologies in developing students professional competence. Scientific Journal WEST-EAST. Vol 2/2 N1 (October, 2019). Pp. 110–114.

REFERENCES

1. Onkovy`ch, G. V. (1997). Zasoby` masovoyi informaciyi u navchanni movy` (ukrayinoznavchy`j aspekt) [Mass media in language learning (Ukrainian studies aspect)]. Dy`voslovo : Ukr. mova j lit. v navch. zakl. MON Ukrayiny`. Vol. 5/6. Pp. 19–24.
2. Onkovy`ch, G. V. (2014). Media- ta informacijna gramotnist` u suchasnij vy`shhij osviti Ukrayiny` [Media and information literacy in modern higher education of Ukraine]. Vy`shha osvita Ukrayiny` : teoret. ta nauk.-metod. chasop. Vol. 1 (Dod. 1). [Temat. vy`p.] : Nauka i vy`shha osvita. Ky`yiv. Pp. 85–87.
3. Onkovy`ch, G. V. (2013). Mediady`dakty`ka vy`shhoyi shkoly` : ukraiyins`ky`j dosvid [Media didactics of higher education: Ukrainian experience ]. Vy`shha osvita Ukrayiny` : teoret. ta nauk.-metod. chasop. In-t vy`shhoyi osvity` NAPN Ukrayiny`. Ky`yiv. Vol. 1. Pp. 23–29.
4. Onkovy`ch, G. V. (2014). Profesijno-oriyentovana mediaosvita u vy`shhij shkoli [Professionally oriented media education in higher education]. Vy`shha osvita Ukrayiny` : teoret. ta nauk.-metod. chasop. In-t vy`shh. osvity` NAPN Ukrayiny`. Ky`yiv. Vol. 2 (53). Pp. 80–87.
5. Mediady`dakty`ka vy`shhoyi shkoly` : programy` speczkursiv [Media didactics of higher education: programs of special courses]. za nauk. red. G. V. Onkovy`ch ; NAPN Ukrayiny`, Insty`tut vy`shhoyi osvity`. Ky`yiv : Logos, 2013. 195 p.
6. Onkovy`ch, G. V., Gorun, Yu. M., Kravchuk, V. O., Ly`tvyn, N. O., Kostyuxina, I. V., Nagorna, K. A. (2013). Mediakompetentnist` faxivcya : kol. Monografiya [Media competence of a specialist: a collective monograph] ; za nauk. red. G. V. Onkovy`ch ; NAPN Ukrayiny`, In-t vy`shh. osvity`. Ky`yiv : Logos. 286 p.
7. Onkovy`ch, G. V., Agarkova, V. V., Bogolyubova, M. M., Lyalina, O. M., Onkovy`ch, A. D., Red`ko-Shpak, L. V., Flegontova, N. M. (2021). Novitni

- osvitni texnologiyi suchasnoyi mediady`dakty`ky` : monografiya [The latest educational technologies of modern media didactics: monograph]; Za nauk. red. d. p. n., prof. G. V. Onkovy`ch. Ky`yiv : Vy`davny`cztvo Lira-K. 156 p.
8. Onkovy`ch, A. V. (2012). Medy`ady`dakty`ka [Media didactics]. Saarbrucken: Lambert academic publishing.
  9. Onkovy`ch, G. V. (2020). Mediady`dakty`ka vy`shhoyi shkoly` u rozvy`tku profesijny`x kompetentnostej majbutnix faxivciv [Media didactics of the higher school in the development of professional competences of future specialists]. Ukrayins`ky`j informacijny`j prostir. Vol. 1(5). Pp. 179–196.
  10. Onkovy`ch, G. V. (2014). Mediakompetentnist` — faxova yakist` suchasnogo vy`puskny`ka vy`shhoyi shkoly` [Media competence is a professional quality of a modern graduate of a higher school]. Problemy` osvity`. Iss. 78. Vol. 1. Pp. 205–211.
  11. Onkovy`ch, G. V. (2009). Mediaosvitni texnologiyi i kompetentnisny`j pidxid [Media-educational technologies and competence approach]. Realizaciya yevropejs`kogo dosvidu kompetentnisnogo pidxodu u vy`shhij koli Ukrayiny`: mat-ly` metodol. seminaru. Ky`yiv. : Pedagogichna dumka,. Pp. 206–217.
  12. Onkovy`ch, G. V. (2018). Novitni terminy` mediaosvity` ta mediady`dakty`ky` [The latest terms of media education and media didactics]. Lingvisty`ka. Lingvokul`turologiya. Kroskul`turno i mizhkul`turno komunikaciya: problemy`, py`tannya, rishennya.-Dnipro, DNU im. Olesya Gonchara. Vol. 12. Pp. 277–291.
  13. Onkovy`ch, G. V. (2021). Problematy`ka mediaosvity` na storinkax chasopy`s u «Vy`shha osvita Ukrayiny`» (do 20-richchya chasopy`s u «Vy`shha osvita Ukrayiny`») [Issues of media education on the pages of the magazine «Higher Education of Ukraine» (to the 20th anniversary of the magazine «Higher Education of Ukraine»)]. Mat-ly` Mizhnarodnoyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi «Ukrayins`ka osvita aksiologiya yevropejs`kogo vy`boru». 21 zhovtnya 2021, Pp. 292–300.
  14. Onkovy`ch, G. V. (2020). Rozvy`tok mediady`dakty`ky` vy`shhoyi shkoly`: ukrayins`ky`j dosvid [Development of media didactics of higher education: Ukrainian experience]. Obriyi drukarstva. Vol. 1(8). Pp. 130–150.
  15. Onkovy`ch, G. V., Onkovy`ch, A. D., Flegontova, N. M., Lyalina, O. O. (2022). Specz-kurs «Profesijno oriyentovana mediaosvita» u rozvy`tku

- faxovoyi kompetentnosti: z dosvidu vy`kladannya [Special course «Professionally oriented media education» in the development of professional competence: from teaching experience]. Aktual`ni priority`ty` suchasnoyi nauky`, osvity` ta prakty`ky`. Materialy` XXI Mizhnarodnoyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi. Pary`zh, Franciya. Pp. 555–562. DOI: 10.46299/ISG.2022.1.21.
16. Saxnevy`ch, I. A. (2012). Pedagogichni umovy` zastosuvannya media-osvitnix texnologij u profesijnij pidgotovci majbutnix faxivciv naftogazovogo profilyu : avtoref. dy`s ... kand. ped. nauk [Pedagogical conditions for the use of media-educational technologies in the professional training of future specialists in the oil and gas sector: abstract of the dissertation of the candidate. ped. of science]: 13.00.04. Ky`yiv. 20 p.
  17. Biletsky, V., Onkovych, H. & Yanyshyn, O. (2019). Mediaosvitni texnologiyi u formuvanni profesijnoyi kompetentnosti studentiv [Media education technologies in developing students professional competence]. Scientific Journal WEST-EAST. Vol 2/2 N1 (October, 2019). Pp. 110-114.